תלמוד ירושלמי · מפרשים · שערי תורת ארץ ישראל · סדר מועד

שערי תורת ארץ ישראל על תלמוד ירושלמי ראש השנה

רבי זאב וולף רבינוביץ'

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שערי תורת ארץ ישראל על תלמוד ירושלמי ראש השנה

רבי זאב וולף רבינוביץ'

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שערי-תורת-ארץ-ישראל-על-תלמוד-ירושלמי-ראש-השנה/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה 39-202611200317v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ג 5
הלכה ד 5
הלכה ז 6
הלכה ח 6
פרק ב 7
הלכה א 7
הלכה ב 8
הלכה ד 8
הלכה ה 9
הלכה ז 9
הלכה ח 9
פרק ג 9
הלכה א 9
הלכה ב 11
הלכה ג 11
הלכה ד 11
הלכה ה 12
הלכה ו 12
הלכה ט 12
פרק ד 12
הלכה א 12
הלכה ב 13
הלכה ג 13
הלכה ד 13
הלכה ו 14
הלכה ז 14
הלכה ח 14
הלכה ט 14
הלכה י 15

פרק א

הלכה א

ר' יונה ר' יצחק ב"ר נחמן בשם ר"ח בר יוסף ויחל לבנות בחדש השני כו' תני שמואל ופליג כו'. — צ"ל: ר' יונה ריב"נ בשם ר"ח בר יוסף ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה הרביעית בחדש זיו הוא החדש השני למלך שלמה על ישראל (מלכים א' ו' א') הקיש שנה הרביעית ליציאת מצרים מה יציאת מצרים אין מונין אלא מניסן אף שנה הרביעית אין מונין אלא מניסן תני שמואל ופליג כו'.

עד כדון בעשה בל"ת מניין ת"ל ובאת שמה והבאתם שמה כו'. — צ"ל: ת"ל ובאת אל המקום (דברים י"ב כ"ו) מה אנן קיימין אם בעשה כו' פסחים בזמנן מהו שיעבור (פי' אם עבר ולא הקריב את הפסח בזמנו בי"ד אם עבר בבל תאחר).

ומתירין לו לעבור ועוד מן הדא ועשית בעשה כו'. — צ"ל: ומתירין לו לעבור. ועשית בעשה כו' (ומה שבינתיים מיותר כי "ועשית בעשה כו'" הוא התחלת ענין בפני עצמו).

[השלמות: **פסחים בזמנן מהו שיעבור** (**פי' אם לא הקריב את הפסח בזמנו אם עובר בבל תאחר**?) **דלא כן מה אנן אמרין** (**פי' פשיטא שעובר**) **כו' שלא תאמר מאחר שאם אבד ונמצא מאחר שכיפרו בו הבעלים גופו קרב שלמים לא יהא עובר לפום כן צריכא אשכח תני פסחים בזמנן עובר בעון קומי ר' זעירא כו'**.]

רשאי לקיימו לאחר שנתו עד ט"ו יום א"ר אילא זאת אומרת כו'. — ומה שלא הוכיח ר' אילא כן מדתנן בבכורות רפ"ד נולד לו מום בתוך שנתו רשאי לקיימו כל י"ב חדש לאחר י"ב חדש אינו רשאי לקיימו אלא שלשים יום ע"כ והרי מבואר שיכול לקיימו אחר שנתו שלשים יום? איכא למימר דהתם שהמום נולד לו לאחר שנתו אין בזה איסור מן התורה להשהותו כל עיקר ויכול להשהותו כמה שירצה, אלא שחכמים נתנו שיעור קבוע שלשים יום, וע' בכורות כ"ח א' ובפרש"י שם ובתוד"ה עד.

תיפתר שהיתה עצרת הבאה בחמשה ונולד בששה — צ"ל: שהיתה עצרת בחמשה ונולד בששה.

ואין חטאת העוף מחוסרת זמן אצל אשם. — צ"ל: ואין חטאת מחוסרת זמן אצל אשם (פי' דאף חטאת בהמה של מצורע מחוסרת זמן אצל אשם כדתנן בזבחים צ' ב' כל החטאות שבתורה קודמות לאשמות חוץ מאשם מצורע מפני שהוא בא על הכשר).

כהדא דתני ואל פתח אהל מועד לא הביאו ולא את חליפיו כו'. — צ"ל: כהדא דתני (ספרא פ' צו ומנחות ע"ט ב') והקריב על זבח התודה (ויקרא ז' י"ב) ולא על חילופיה א"ר יונה פירשה לוי בן סיסי קומי רבי באומר הרי עלי עולה והפריש עולה ועברו עליה

שני רגלים והוממה והפריש אחרת תחתיה ועבר עליה רגל אחד והקריבה הייתי אומר יהא עובר (פי' על בל תאחר) לפום כן צריך מימר לא תאחר לשלמו ולא חליפיו א"ר יוסי אם באומר הרי עלי מיד הוא עובר (פי' דזה שאמר הרי עלי חייב להקריב נדרו בתוך ג' רגלים משעה שנדר בין שהיא אותה עולה שהפריש תחלה בין שהפריש אחרת לחילופיה) אלא כן אנן קיימין באומר ה"ז עולה ועברו עליה שני רגלים והוממה והביא אחרת תחתיה כו' תצטרף עם הראשונה לשלשה רגלים.

ר' חמא חברהון דרבנן בעי אמר הרי עלי כו'. —אולי צ"ל "ר' חנינה" במקום "ר' חמא" כי ר' חנינה חברהון דרבנן מצוי הרבה בירושלמי, אבל ר' חמא חברהון דרבנן לא מצאתי רק כאן וביבמות פ"ג סוה"א וגם ביוחסין וסה"ד לא הזכירוהו.

הלכה ג

מתני' כמ"ד כולהם נידונין ברה"ש וגזר דין של כאו"א מתחתם בזמנו כו'. — צ"ל: מתני' אמרה כל או"א נדון בזמנו וגזר דינו של כל או"א מתחתם ברה"ש דתנינן ובחג כו'.

פרא בסיליוס או נומוס או גריפיס כו'. — צ"ל: פרא בסיליוס או נומוס אגריפוס (ביאור זה בלשון יונית "לפני המלך אין החוקים כתובים", פי' שאין המלך חייב לקיים את החוקים שצוה לעמו, כ"כ במוסף הערוך ערך אגריפס) בנוהג שבעולם כו' גזירה רצה מקיימה רצה אינו מקיימה אחרים מקיימים אותה.

מ"ט להמטיר על ארץ לא איש מדבר לא אדם בו הרי שלא היו ישראל כו'. — יש להפך הגירסא וכצ"ל: מדבר לא אדם בו ואומר ציה גם חום יגזלו מימי שלג שאול חטאו, עונות שעשו ישראל בקיץ גזלו מהם מימי השלג (כל זה איתא לפנינו למטה) הרי שלא היו ישראל כשרין כו' צמחה תברך כתיב תמיד עיני כו'.

הלכה ד

אנא עריב לאילין דאזלין לנמורין דלית חד מנהון מיית מי אזל. — פי' דאיתא בכתובות פ"ב ה"ז "עד מקום ששלוחי החדש מגיעין עד נמרין" והנה המקום "נמרין" נקרא בתורה (במדבר ל"ב ג') "נמרה" והיא בעבר הירדן למזרח א"י (וכן תרגם אונקלוס שם "נמרין") והיא גבול א"י שהחזיקו בה עולי בבל (שביעית פ"ו ה"א דף ל"ו ע"ג), וכבר בימי ראשוני האחרונים לא עברו שלוחי החדש במזרח א"י מנמרין והלאה כמו שאמר ריב"ל כאן אנא עריב לאילין דאזלין לנמורין כו' כי אלה שישבו מנמרין והלאה לא ידעו זמן קביעת החדש ואפשר שיעברו אלול בא"י והם לא ידעו ונמצאו אוכלין ושותין ביוה"כ, ואף שהיה קשה להם לבוא לנמרין כדי להוודע מתי קבעו ב"ד את החדש צוה להם ריב"ל שישתדלו לבוא כי שלוחי מצוה אינן ניזוקין. ולפי מה שנתבאר ששלוחי החדש לא היו

הולכין הלאה מנמרין בימי האמוראים הראשונים ממילא מובן שבסוריא שהיא למזרח א"י רחוק הרבה מנמרין היו מוכרחים לעשות שני ימים טובים והוא מה שאמר ר' יוחנן בעירובין סופ"ג מי גרם לי להיות משמרת שני ימים בסוריא כו'; ואף שלפי הזמן שהיו השלוחין מהלכין ולפי המרחק היו יכולין להגיע עד יו"ט ברוב ערי סוריא כ"ש הרמב"ם בפ"ה ה"י מקידוש החדש, נראה שבאותו זמן של האמוראים הראשונים היו הגוים יושבי סוריא מונעים את שלוחי החדש מא"י לעבור ביניהם או שהיתה אז שעת חירום או מסיבה אחרת וכעין שכתב הרמב"ם שם שם ה"ט וכל זה נתחדש בימי האמוראים כמו שנתבאר. אבל בימי רבי מסדר המשנה היו השלוחים הולכין גם לסוריא בלי שום עיכוב וכדתנן בפרקין מ"ה שבהן השלוחין יוצאין לסוריא ע"כ, ואח"כ בימי ריב"ל ור' יוחנן פסקו מלילך לסוריא מהטעם שנתבאר. והא דאיתא בבבלי כ"א א' "מכריז ר' יוחנן כל היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ליעבדו תרי יומי" א"א שיהיה זה לצד מזרח א"י שכבר הוכחנו שלא היו הולכין מנמרין והלאה אף שלפי הזמן היו יכולים לילך גם לסוריא אלא שמקומות כאלו היו לצד צפון ודרום של א"י.

הלכה ז

א"ר מנא קומי ר' יוסה כל ההיא דסנהדרין כר' לעזר כו'. — צ"ל: א"ר מנא קומי ר' יוסי עוד (כ"ה בסנהדרין פ"ג ה"ו) ההיא דסנהדרין כר' לעזר א"ל ד"ה היא הכא (פי' בסנהדרין אתיא אפי' כרבנן) מהו ד"ה כו' אנו שהוא פסול מעדות ממון (פי' אפי' לרבנן) כו' ועידי החדש כעידי נפשות אינון (פי' כדאיתא בסנהדרין פ"א סוה"ב בת ג' שנים ויום אחד בא עליה ה"ז בסקילה נמלכו ב"ד לעברו ובא עליה אינו בסקילה) והא תנינן זה הכלל כל עדות שאין האשה כשרה לה אף הן אינן כשרין לה מאן תניתה רבנן (פי' דבזה הכלל מרבה דיני ממונות דכמו שהאשה פסולה לעדות ממון אף מפריחי יונים פסולין לעדות ממון וסיפא זו כד"ה היא וה"נ רישא דפוסל מפריחי יונים לעדות החדש שהיא כעדות נפשות אתי אף כרבנן) כו' כולהן דר' לעזר (פי' דאף סיפא אתי כר' לעזר דפסול בין לעדות ממון ובין לעדות נפשות).

הלכה ח

[השלמות: **האיש משתאה לה כל גרב כו'**. צ"ל: האיש משתאה לה **דברו חכמים בכל לשון** כל גרב.]

אריבר"ב ולא למפריעו הוא קדוש כו'. — פי' מאחר דחדש שנתקדש בסוף יום שלשים הוא נעשה קדוש למפריע מתחלת ליל שלשים הרי גם הלילה דינו כדין היום ויכול לחלל את השבת גם בלילה ואין מזה ראייה למכשירי מצוה שידחו את השבת בלילה.

פרק ב

הלכה א

[השלמות: **רבי אמי מטלטל כו'**. — צ"ל: ר' אמי **מל** על פומא **דמיילדותא** ר' מתנייא מטלטל על כו' (פי' על אור הירח דכל זמן שלא שקעה השמש אין הלבנה מאירה).]

שהיו אומרין עצרת לאחר השבת והיו יוצאין עליו מבערב כו'. —ע' תוספתא פ"א דמשמע דקילקול זה היה ע"י המעשה ששכרו בייתוסין שני עדי שקר להעיד על החדש כו' וכדאיתא למטה, ואף שכפי המבואר שם נודע לחכמים שרצו להטעותן והחדש לא נתקדש מ"מ כבר יצאו השלוחין מבערב בחזקת שנתקדש כמו שתיקן רבי וכדאיתא למטה ובכל מקום ששלוחים אלה הגיעו נתקלקלו שעשו עצרת לאחר השבת. וגם מזה ראיה דרבי זה הוא ר"ג שהרי בימי ר' נהוראי כבר היתה התקנה ע' מ"ש למטה (בעמ' 275).

מעתה כד היא דכוותהון יקבלינון כו'. — צ"ל: כד היא דכוותהון לא יקבלינון אין לית הוא דכוותהון יקבלינון (וכן העתיק בפירוש ר' חננאל רה"ש כ"ב ב').

עולה הייתי במעלה אדומים. — פי' הוא מקום בין גבולי יהודה (יהושע ט"ו ז').

רבי ביטל את המשואות והתיר רוצח והתיר עד מפי עד. — הנה בפרק א' מ"ד תנן על ששה חדשים השלוחין יוצאין כו' וכשהיה בהמ"ק קיים היו יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן ע"כ ומזה מוכח שהמשואות נתבטלו בעוד המקדש קיים [1]. ונראה שכל נשיא ונשיא שבא"י היו קוראין לפעמים בשם "רבי" סתם בירושלמי ומדרשות כמו בשבת פ"ו ה"א ג' דברים התירו לבית רבי כו' ושיהו מלמדין את בניהן יונית ע"כ, ואותו ענין בתוספתא סוטה פט"ו התירו להם לבית ר' גמליאל ללמד בניהם יונית, וכן בבבלי סוטה מ"ט ב' של בית ר"ג התירו להן חכמת יונית; ובנדרים פ"ו הי"ג במעשה דחנינה בן אחי ר' יהושע שעיבר בחו"ל דשלח ליה רבי תלת איגרן גבי ר' יצחק ור' נתן, והוכחתי בהערותי שם דרבי סתם דשם הוא ר' שמעון בן גמליאל (ודלא ביוחסין סדר תנאים סוף אות ח' שכתב דרבי דשם הוא ר' גמליאל, ועוד כתב ביוחסין מאמר א' אצל ר' צדוק כי בתוספתא ובירושלמי קורא לר' גמליאל סתם רבי ע"ש) ופה בירושלמי מכונה לדעתי רבן גמליאל

[1] וראיתי לה' ווייס בדד"ו ח"ב פ"כ שכתב דבימי הבית היו השלוחים יוצאין ומסבה לא נודעת בטלו המנהג והנהיגו שיהיו משיאין משואות אך משקלקלו הכותים ביטל רבי את המשואות והחזיר למנהג הראשון ולמען הראות כי הכל תלוי בכח בית דינו קבל כל מיני פסולי עדות ואף עד מפי עד לעדות החדש ע"כ. וכל זה אינו נכון כלל שא"א שאחר החורבן שהרומיים שלטו בכח על ישראל שהיו מניחין אותן להשיא משואות וגם כי כפי המבואר במשנה היתה התחלת המשואות בהר המשחה שהוא הר הזיתים סמוך לירושלים וזה מורה שבאותו זמן היו מקדשין החודש בירושלים, אבל העיקר כ"ש בפנים. וכבר אמרנו במקום אחר כי אותו זקן היה יושב בווינא העיר ורואה חלומות בארץ ישראל ובבל, וגם כי הרבה פעמים היה יודע את האמת ומתכוין למרוד בו.

הזקן ברבי סתם או שיש להגיה כאן: רבן גמליאל הזקן ביטל את המשואות והתיר יציאה (כצ"ל לדעתי. והיינו הא דתנן בפרקין מ"ה התקין ר"ג הזקן שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח) והתיר עד מפי עד (פי' זהו דתנן ביבמות פט"ז מ"ז וח' מקובל אני מר"ג הזקן שמשיאין האשה ע"פ עד אחד כו' והוחזקו להיות משיאין עד מפי עד ע"כ, ולא נמנו כאן אלא הדברים שהתיר ר"ג הזקן ומה שביטל הנהוג מכבר, אבל עוד תיקן תקנות הרבה שנמנו בגיטין פ"ד ע"ש) וע' מ"ש לעיל בראש פרק זה.

לא בטלו מים טיבריה ר"ז בעי קומי ר"א אלין דחמיין צפת כו'. — צ"ל: לא בטלו מים טיבריה (פי' שבאותו הרוח אין כותים מצויין ולכן אין חשש קילקול מכותים) ר"ז בעי קומי ר"א אילין דחמיין כגון צפת מהו דיסבון (פי' המקומות שברוחות אחרות שרואין בים טבריה אלא דשם מצויין כותים מהו שישיאו משואות) א"ל כו' למה מסבה א"ל בגין מודעה דאינון ידעין (פי' לא ידליקו לסימן לאחרים ולהודיע שנתקדש החדש שכבר ביטל זה שם ר"ג הזקן אלא שיודיעו בזה שיודעין הן עצמן שנתקדש החדש).

לילי זמנו אין משיאין מפני יו"ט. — פי' שאם קידשו ר"ח ביום שלשים ה"ז יו"ט של רה"ש ואין מדליקין בו שלא לצורך, וא"א לומר שב"ד קידשוהו בליל שלשים דהא אין מקדשין את החדש בלילה כדתני בתוספתא רפ"ב קידשוהו בלילה אינו מקודש וכ"ה בבבלי כ"ה ב' אלא צ"ל שדעת הירושלמי שגם בסוף יום כ"ט יכולין ב"ד לקדש את יום שלשים וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ב ה"ט מקה"ח ואולי מכאן הוא המקור לפסקו של הרמב"ם שם.

הלכה ב

מהו עצי שמן דדנין (פי' הוא לכש שבשבת רפ"ב שביארו ג"כ בירושלמי שם "דדינון") א"ר יונה כהדין מקזנה (פי' דתנן ומוליך ומביא ומעלה ומוריד וזה כרופא המקיז דם שמוליך ומביא באיזמל שלו ושוב מעלהו ומורידו).

והוינן חמיין דקלייא דבבל כאילין חגייא. — צ"ל: כאילין חגבייא (פי' שהיו נראין להן הדקלים קטנים כחגבים, וכעין זה בב"ר פל"ח אות י"א ר' הונא בשם ר' אידי כל מי שהוא עולה על ראשו רואה דקלים שלפניו כאילו חגבים ע"כ, ור' חונא דהכא הוא עצמו ר' הונא דשם כנודע).

הלכה ד

תני בר קפרא תרתיי לפני החמה לאחר החמה כו'. — לפ"ז פירושו פשוט דהלבנה הישנה הולכת לפני החמה והחדשה היא לאחר החמה וחוששין שמא יטעה אחד ויראה

הישנה ויחשוב שהיא החדשה, וע' בבלי כ"ג ב' שלא פירשו כן אולי מאותו הטעם שבירושלמי כאן דאפי' טועה שבטועין אינו טועה בדבר הזה.

ר"ח רבה הילך לאורו של ישן ארבעת מיל ר' אבון משדי עלוי צדדין כו'. — צ"ל: לאורו של ישן ארבעת מיל שרי משדי עלוי צדדין (פי' שר' חייא התחיל לזרוק צרורות בלבנה, וכעין זה ביבמות פ"א ה"ו "שרי מישדי עליהון צררין"; ומעשה זה דר' חייא כפול בילקוט בא רמז קצ"א בשם תנחומא והוא בתנחומא החדש שהו"ל הרש"ב ז"ל וז"ל מעשה בר"ח הגדול שעלה הירח ערב רה"ש והלכו הבהמין לאורו מהלך ג' מילין ראה אותו ר' חייא נטל צרורות ועפר והיה זורק בו אמר למחר אנו מבקשין לחדשך ועלית לך עכשיו מיד נבלע במקומו ע"כ וע' גם בבבלי כ"ה א').

הלכה ה

ר' יונה ר' בא ר' חייה בשם ר' יוחנן לקידוש החדש כו'. — צ"ל: ר' יונה ר' בא בר חייה בשם ר' חייה כו' (וכ"ה בסנהדרין פ"א ה"ב).

אילו אמר בעיבורה הייתי אומר כו' אלא בעיבורה כו'. — בפירוש ר' חננאל סנהדרין ט"ו א' העתיק: אילו אמר הרי השנה בעיבורה הייתי אומר כו' אלא הרי השנה מקודשת בעיבורה (ובכפתור ופרח פט"ז העתיק אמר הרי השנה מקודשת בעיבור א"ר יונתן כו' אילו אמר בעיבורה הייתי אומר כו' אלא בעיבור שהוסיפו כו').

הלכה ז

והא תנינן מעשה שעברו יותר מארבעים זוג כו' לא היה מעכבו. — כל זה אינו שייך כאן ונשתרבב ממגילה סופ"ב.

הלכה ח

ר' שילה דכפר תמרתה בשם רבי עשה ירח כו'. — צ"ל: ר' שילה דכפר תמרתה בשם רבי יוחנן עשה כו' (וכ"ה בב"ר פ"ו ופסיקתא דר' כהנא פרשת החדש).

[השלמות: **אילו אמר ר' יוחנן ולא אמר רשב"ל**. — צ"ל: אילו א"ר יוחנן כו' אפילו **מקצת לילה ויום ככולו** הוי צורכא להיא דארשב"ל (פי' שצריך שיהא כל הלילה והיום מן הלבנה החדשה ואם לאו אין מקדשין בו).]

פרק ג

הלכה א

מעמעמין על הנראה לעברו כו'. — ענין "עימעום" בירושלמי הוא כמו גימגום בלשון הבבלי, ע' ברכות פ"ה ה"ד בתחילה מסרב בשנייה מעמעם, ובשבת ס"א דף ג' ע"ג

מהלכות של עימום היא, ובסנהדרין סופ"ה שלא יראה דין זה יוצא מעמעם. ובמוסף הערוך ערך עמעם כתב ועיניו השע תרגומו ועינוהי עמעם. וכן עניינו כאן שאם ראו ב"ד לעבר את החדש, אף שבאו עדים ביום שלשים להעיד שראו את הלבנה הרי ב"ד מגמגמין על העדים שלא לקבלן ומעברין את החדש, אבל אין מגמגמין על החדש שלא נראה בזמנו שב"ד יקדשו אותו כאלו נראה להם הלבנה החדשה, ור' בא חולק וסבר להפך. ולא כן שיטת הבבלי (כ' א') דשם הנוסח "מאיימין" (והוא מלשון אימה כמו בסנהדרין פ"ג מ"ט מכניסין אותן ומאיימין עליהן) על העדים על החדש שנראה בזמנו לעברו (פרש"י שיחרישו העדים) ואין מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו, ופרש"י שיאמרו ראינו ויעידו שקר וכן מבואר בתלמודא שם. ופלא מאחר שלא נראה בזמנו ולא באו עדים להעיד על החדש מה שייך לומר שאין מאיימין על העדים שלא באו, ובלי ספק שמתוך זה השתדל הרמב"ם בסופ"ג מקה"ח לפרש פירוש אחר בזה ע"ש. ושוב מצאתי בספר ניר שהעיר על מקצת דברינו ע"ש.

יכול אם היה צריך שני ימים נותנין לו שני ימים ת"ל אותו כו'. —צ"ל: ת"ל יום (כגירסת ק"ע וכ"ה בספרא) אין לו אלא יום אחד בלבד הדא אמרה מעמעמין על הנראה לעברו (פי' שדוקא שני ימים אין נותנין לו אבל יום אחד נותנין לו אפי' נראה החדש בזמנו) מתניתא פליגא על ר' בא יכול כשם שמעברין כו' מתניתא פליגא על ר' זעירא יכול אם לא נראתה הלבנה לשני ימים יקדשו את החדש לאחר שני ימים ת"ל אותם מקראי קדש אלה הם מועדי אין אלה מועדי מפני שלא נראתה הא אם נראתה לא (פי' דאם נראתה אין דוחין את החדש אפי' יום אחד ואין משגיחין ע"ז שנראה לב"ד צורך לעברו) הדא אמרה אין מעמעמין על הנראה לעברו הוו בעי מימר כו'.

ארשב"ג כן היינו נוהגין ביבנה והא תני קידשוהו בראשון ובשני כו'. — ע' שביעית פ"י ה"ב (עמ' 78) מה שתקנתי בענין זה.

[השלמות: **קם ר' יוסה עם ר' יהודה בר פזי**. כעין זה בברכות פ"ד ה"א [ז' ע"ג].]

ביומוי דר' אבהו אתון בעיי מימר גואלינו כו'. — פי' שהיה מנהג אצלן שלא לומר מפורש "נתקדש החדש" אלא לומר איזה דבר לרמז וסימן ע"ז; והטעם דבשעת השמד אחר חורבן ביתר היו יריאין לומר נתקדש החדש ותקנו לומר רמז וסימן, ואע"פ שבטל השמד המנהג לא בטל (כדאיתא בכתובות פ"א ה"ה). ולפעמים אמרו לסימן "גואלינו" כמו שהירח מתכסה וחוזר ונגלה ומאיר כן הן ישראל שנמשלו לירח שנתכסה כשהן בגלות בין האומות וסופן להגאל במהרה בימינו והלכו גוים לאורם, ופעמים אמרו לסימן

"דוד מלך ישראל חי וקיים" (בבלי כ"ה א') שמלכות בית דוד נמשלה ג"כ לירח כדכתיב (תהלים פ"ט ל"ח) כירח יכון עולם, וע' מ"ש בסנהדרין פ"א ה"ב דף ל"ח ע"ג.

הלכה ב

ר' יוסי מכשיר בשל פרה וחכמים פוסלין מ"ט דר' יוסי כו'. — יש להחליף הגירסא וכצ"ל: וחכמים פוסלין מ"ט דרבנן ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס מ"ט דר' יוסי והיה במשוך בקרן היובל ורבנן כל השופרות נקראו כו' (ושתי המלות "מקרן כתיב" אינן שייכין כאן ונשתרבבו משבת פ"ב ה"ג דף ד' ע"ד).

הלכה ג

[השלמות: **א"ר יוסה הדא אמרה כו'**. — צ"ל: **שופר מאריך** כו' א"ר יוסי הדא אמרה פשוטה ששמע מקצתה יצא שנייא היא ששמע את כולה והיי דא אמרה דא תקע כו' (פי' והכא הוי כאילו לא שמע אלא הראש או הסוף שהרי האריך בה והוא כמו שהפסיק בינתיים) אין בידו אלא אחת אין תימר לא יצא אפי' אחת אין בידו ר' אבא בר זמינא בשם ר' זעירא ולא דמייא תמן ראשה גבי סופה מצטרף וסופה גבי ראשה מצטרף ברם הכא אי אית ליה ראשה לית ליה סוף אי אית ליה סופה לית ליה ראש (וע' רא"ש פ"ד סימן ח' בשם רמב"ן דגורס פשוטה ששמע מקצתה מן המתעסק יצא, ומובא בשיירי קרבן).]

הלכה ד

ומפקד לתלמידוי לא תילפון מיני הדין עובדה כו'. — פי' כעין שאמרו בבבלי פסחים נ"א ב' אני שראיתי את ר"ש בן יוחי שאכל כדי הוא רשב"י לסמוך עליו בפניו ושלא בפניו אתה בפני אכול שלא בפני לא תאכל ע"כ, וה"נ נראה שר' יוחנן ראה לאדם גדול אחד שהתפלל בת"ב כ"ד ולכך סמך עליו גם הוא לעשות כן אבל לא היה זה ברור בידו להורות לאחרים ולפיכך צוה לתלמידיו שלא לעשות כמותו שלא בפניו וע' בבלי פסחים נ"ד ב' שנסתפקו בדעת ר' יוחנן.

מילתיה דר' יוחנן אמרה יחיד בת"ב מתפלל ארבע לא אמר אלא ארבע כו'. — צ"ל: לא אמר אלא עשרים וארבע (פי' שר' יוחנן שצוה לתלמידיו לעיל לא אמר אלא שלא יתפללו כ"ד) הא ארבע לא (פי' דלר' יוחנן שהתפלל בת"ב כ"ד כבתענית צבור ודאי שהתפלל ג"כ בת"ב ארבע תפלות כדין תענית צבור ע' תענית פ"ד דה"א ומדלא צוה ר' יוחנן לתלמידיו שלא יתפללו ארבע ש"מ שהכל מודים שמתפללין בת"ב ארבע תפלות וע' בבלי פסחים נ"ד ב').

הלכה ה

אבל דברי חכמים קידוש ב"ד ותקיעת שופר והשמטת כספים משמיטין כו'. — צ"ל: דברי חכמים שילוח עבדים ותקיעת שופר והשמטת קרקע (פי' שהשדות הנמכרות חוזרות לבעליהן הראשונים, אבל שמיטת כסף אינה נוהגת ביובל כדתני בספרא פ' בהר) מעכבין ניחא שילוח עבדים ותקיעת שופר השמטת קרקע לא בסוף הן משמיטין (פי' דמאחר שאין עבודת הארץ נוהגת ביובל אין חזרת קרקע לבעלים ניכרת במשך כל שנת היובל שהרי גם הבעלים אסורין לעבוד אותה).

הלכה ו

דתני ניקב וסתמו בין במינו בין שלא במינו אם היה מעכב כו'. — גירסת רמב"ן במלחמות פ"ג: ניקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול כו' כיני מתניתא אם היה מעכב את התקיעה פסול (פי' אף שלאחר סתימה אינו מעכב ור' נתן מכשיר אם סתם במינו כיון שאינו מעכב לאחר סתימה והא דתנן אם עיכב את התקיעה פסול היינו אם מעכב לאחר סתימה אבל אם אין מעכב לאחר סתימה אף שהיה מעכב לפני סתימה כשר ואתי כר' נתן דלרבנן אם היה מעכב תחילה פסול).

[השלמות: **שופר קדוח**. — ע' בבלי כ"ז ב'.]

הלכה ט

אלא כל הנשוך אפי' נשיכת כלב אפי' נשיכת נחש ולא דמיא כו'. — צ"ל: אפי' נשיכת כלב אפי' נשיכת חמור ולא דמיא כו' בשם ר' אחא נשיכת כלב שאינה ממיתה וראה נשיכת נחש שהיא ממיתה והביט (וכעין זה בפרש"י עה"ת במדבר כ"א ט' כלב או חמור נושכו היה נזוק כו' שנשיכת הנחש ממהרת להמית לכך נאמר כאן וראה אותו ראיה בעלמא ובנשיכת הנחש נאמר והביט) ורבנן כו' נשיכת נחש שהוא מחלחל (פי' שהארס מתפשט בכל הגוף כמו שאמרו בפיאה פ"א ה"א דף ט"ז ע"א אומר לנחש מפני מה אתה נושך אבר אחד וכל האברים מרגישין, וכעין זה בסוטה פ"א ה"ד מצא שם מכה התחיל מחלחל ויורד).

פרק ד

הלכה א

מעתה אפי' במקום שהן יודעין שהוא באחד לחדש ידחה. — היינו במקום הסמוך לירושלים שיודעין בו שקידשו היום את החדש בירושלים אלא שאין במקום זה כל הדרכים המנויים במשנה ב' פרק זה.

הלכה ב

והעיירות הסמוכות לה דבר תורה וריב"ז כו'. — צ"ל: והעיירות הסמוכות לה דבר תורה ויבנה מדבריהן כו' (ומה שבינתיים מיותר ונשתרבב מלמטה ה"ג).

אפי' מטריקלין לקיטון א"ל בי רבי ע"כ שמעתי. — צ"ל: א"ל: ברי ע"כ שמעתי (ע' מ"ש בפסחים פ"י ה"א, עמ' 240).

הלכה ג

[השלמות: **חברייא בעון קומי ר' יונה כו'**. שייך על מי"א פ"ג דסוכה והובא פה אגב גררא.]

הלכה ד

אמר לון דכוותכון דאית לכון רברבין סגין כו'. — צ"ל: אמר לון לינא (פי' לשון קצר כמו "לית אנא" והסופר השמיט מלה זו משום שהיה נראה לו לשון כפול "לון לינא") דכוותכון כו'.

א"ר חייא בר בא ר' יוחנן מפקד לאילין דכנישא דכיפרא סבין מטול ומיעול עד דו איממא ואתון מדכרין כו'. — צ"ל: מפקד לאילין דכנישתא דכיפרא (פי' הוא בית הכנסת בעיר טבריא מקומו של ר' יוחנן כמבואר במגילה פ"א ה"א דף ע' ע"א, ובבה"כ זה היו אוכלין סעודת עיבור החדש שדרכן היה לעשות סעודת ר"ח בבית הכנסת כמבואר בפסחים פ"א ה"א ומו"ק פ"ב ה"ג) סכין (רְאוּ והַשגיחו) מיטל (פי' ליקח עמכם פת דגן וקטנית שבהן סועדין בסעודת עיבור החדש כדאיתא בבבלי סנהדרין ע' ב') ומיעול עד דו איממא (פי' בעוד שלא שקעה החמה של יום שלשים) ואתון מסעדין זמנו ועיבורו (פי' ותאכלו מסעודת עיבור החדש בסוף יום שלשים ותחלת ליל ל"א וס"ל לר' יוחנן דאף שנקבע ר"ח ביום ל"א מ"מ מצוה לסעוד גם ביום שלשים כדמשמע בתענית פ"ד ה"ה וע' בהערותי שם. וע' בבלי סנהדרין שם שיטה אחרת בזה דשם איתא: "כדאמר ר' חייא בר אבא לבניה אחריפו ועולו אחריפו ופוקו כי היכי דלישמעו בכו אינשי", ולפי פרש"י שם גם מה שצוה להקדים בעלייתן הוא משום פרסום, אבל אין זה מוכרח וי"ל דהטעם "כי היכי דלישמעו בכו אינשי" אינו אלא אסיפא דאחריפו ופוקו אבל טעם דאחריפו ועולו אינו מבואר שם והוא משום סעודת ר"ח כמבואר בירושלמי כאן, וגם מה שפרש"י שם: אחריפו ופוקו בבקר בהשכמה שישבו שם כל הלילה אינו נראה אלא אחריפו פוקו בלילה קודם שתכלה רגל מן השוק ע' בבלי שבת כ"א ב').

הלכה ו

רשב"ג אומר אומר קדושת היום עם זכרונות ואתייא כר"ע אמר רשב"ג כו'. — צ"ל: אומר קדושת היום עם זכרונות אמר רשב"ג מה מצאנו כו' אף כאן אומרה רביעית ואתייא כר"ע ר' יעקב בר אחא כו'.

הלכה ז

כנגד עשרה וידויים שאמר ישעיה רחצו כו' דרשו משפט וגו' מה כתיב בתריה לכו כו'. — צ"ל: רחצו כו' דרשו משפט וגו' לכו נא ונוכחה (ומה שבינתיים מיותר שהרי גם "לכו נא ונוכחה" הוא בכלל עשרה וידויים, וז"ל רקח סימן ר"ג: ירושלמי "כנגד עשרה וידויין שאמר ישעיה רחצו הזכו הסירו חדלו למדו דרשו אשרו שפטו ריבו לכו נא ונוכחה", ונוסח שלפנינו בירושלמי כאן אולי נשתרבב מפסיקתא רבתי פיסקא מ"א אות ה' דשם איתא: אמר להם הנביא רחצו הזכו תשע מדות כתב כאן כנגד תשעה ימים שבין רה"ש ליוה"כ שפטו יתום ריבו אלמנה הרי תשע מדות כאן ומה כתיב אחריו לכו נא ונוכחה, וכעין זה מובא ברקח סימן ר"ו בשם מדרש הרנינו ע"ש).

אלוהות עולין לו לשם מלכיות דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר כו'. — צ"ל: עולין לו לשם מלכיות דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינן עולין כו' זמרו למלכנו זמרו עולין לו משם שנים דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינן עולין (פי' בכל השלשה ר' יוסי מיקל וכ"ה בתוספתא פ"ב ובבלי ל"ב ב').

הלכה ח

בכל הקרבנות כתיב חטא ובעצרת אין כתיב חטא. — פי' במוספין של עצרת בפ' פינחס (כ"ח ל') אין כתיב חטא ואף שבפ' אמור (כ"ג י"ט) כתיב בעצרת שעיר עזים אחד לחטאת, הרי אין השעיר הזה למוסף אלא בגלל לחם. וראיתי בריקאנטי עה"ת פ' אמור (דף קנ"ג ע"א) שכתב ותמה אני על דברי החכם ר' עזרא ז"ל שאמר כי בשעירי עצרת לא נאמר בו חטאת כי אמת הוא כי בשעירי המוספים לא נאמר בו חטאת בפ' פינחס אבל בכאן נאמר ע"כ, והנה דברי ר' עזרא הן בפירוש שה"ש המיוחס לרמב"ן והוא לר' עזרא כנודע ושם בענין תרי"ג מצות כתב כן וכבר ראינו שמקור דברי ר' עזרא נובעין מירושלמי כאן וגם נתבאר טעמו יפה.

הלכה ט

כיני מתניתא אסור משום שבות ובל"ת. — צ"ל: כיני מתניתא לא בדבר שהוא אסור משום שבות ולא בדבר שהוא אסור משום ל"ת (פי' מתקן לשון המשנה דא"אין חותכין" קאי הא דאמר "משום שבות ומשום ל"ת").

א"ר לעזר מתניתא בגדול ביו"ט של רה"ש שחל להיות בשבת ותני כן מתלמדין כו'. — צ"ל: מתניתא בגדול (פי' דתינוקות דמשנתנו היינו בגדולים שהגיעו לחינוך) וביו"ט כו' ותני כן מלמדין לתקוע בשבת לקטן שהגיע לחינוך ואין מעכבין מלתקוע ביו"ט לקטן שלא הגיע לחינוך (כן העתיק במ"ע הלכות שופר פ"ב ה"ז).

הלכה י

ר' חנניה חשש להדא דר' מנא להדא דידן. — צ"ל: להדא דר' מנא ולהדא דידיה.

אית תניי תני הולך לו אצל התוקע אית תניי תני אצל המברך מ"ד כו'. — צ"ל: אית תניי תני אצל המברך מה (פי' לשון שאלה היא) מ"ד הולך לו אצל התוקע כו' בשם ריב"ל במקום אחד תוקעין ובמקום אחד מברכין הולך לו אצל מברך ואינו הולך לו אצל תוקע למה שהכל יודעין לתקוע ואין הכל יודעין לברך דבר אחר אדם מוציא ידי חבירו בתקיעה ואין אדם מוציא ידי חבירו בברכה (פי' ריב"ל מיירי בשיש ביום כדי לתקוע לכן ס"ל שיותר טוב שילך תחלה אצל מברך שאם ילך תחלה אצל תוקע שמא לא ימצא אח"כ מי שיברך לו שאין הכל יודעין לברך ואף זה שיודע לברך אם כבר בירך לעצמו אינו יכול להוציא עוד ידי חבירו בברכה אבל אם ילך אצל מברך תחלה ימצא אח"כ מי שיודע לתקוע ואף אם כבר תקע לעצמו יכול לחזור ולתקוע להוציא ידי חבירו וס"ד דריב"ל ס"ל דהברייתות אינן חולקות אחת על חברתה) פתר לה כמ"ד הולך לו אצל המברך (פי' דהכי ס"ל לריב"ל אבל מ"ד הולך לו אצל התוקע סבר דאפי' יש ביום כדי לתקוע ילך אצל תוקע מפני שתקיעה היא מן התורה) והיידא אמרה דא יו"ט של רה"ש שחל להיות בשבת כו' הולך לו אצל מברך ואינו הולך אצל תוקע יו"ט של רה"ש שחל להיות בשבת לא כמי שאין ביום כדי לתקוע (פי' מאחר שאין תוקעין אלא באותה עיר שיש בה ב"ד ואפי' יצאו ב"ד ממקום ישיבתן לא היו תוקעין עוד כדלעיל ה"ב) כו'.